CZU: 343.159 **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.12073188**

EROAREA ŞI IMPORTANŢA EI ÎN DREPTUL PENAL

Gladchi Gheorghe

doctor habilitat, profesor universitar
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova
ORCID: 0000-0001-9786-1111

The problem of the classification of the crime and criminal liability in the case of the perpetrator's error is controversial and has given rise to the expression of different opinions in the specialized literature. The concept of error is under these conditions a concept loaded with novelty and overwhelmed by multiple perspectives that its treatment can offer. The error is not regulated by our criminal law, therefore the attribute of defining the error and developing the rules regarding its influence on the form of guilt and criminal liability belongs to the science of criminal law. There are multiple attempts by the doctrine to define this notion, including the notions of error of law and error of fact. The paper analyzes the main points of view from the legal literature regarding the definition and explanation of the notions of error, error of law and error of fact. In this order of ideas, the main features of the error of law and the error of fact are highlighted. Classification criteria and various classifications of error are appreciated. The influence of the legal and factual error modalities on the legal assessment of the committed deed, the classification of the crime and criminal liability is analyzed. A special look is given to the establishment of the rules for the qualification of crimes in the case of the modalities of the factual error: the error in the object of the crime, the error in the nature of the action or inaction, the error in the prejudicial consequences, the error in the causal link, the error in the circumstances that aggravate the liability, etc. It is proposed to introduce into the current Criminal Code a rule that would establish the signs of legal and factual error, as well as the rules of qualification in case of their existence.

Keywords: *the basis of criminal liability, classification of the crime, the subjective side of the crime, the error, the legal error, the factual error, methods of the legal error and the factual error.*

Potrivit Dicţionarului explicativ al limbii române, eroarea este o cunoştinţă, idee, părere, opinie greşită; falsă reprezentare asupra unei situaţii de fapt ori asupra existenţei unui act normative [1, p.347]. Cu alte cuvinte, eroarea reprezintă aprecierea greşită de către persoana care comite infracţiunea a conduitei sale, circumstanţelor de fapt, urmărilor acţiunii sau inacţiunii sale, a condiţiilor ilegalităţii faptei etc.

În literatura penală eroarea este definită în mod diferit de anumiţi autori [2, p.348]. Astfel, eroarea este definită fie ca cunoaşterea greşită de către făptuitor a semnelor faptice şi juridice ale infracţiunii săvârşite, fie ca reprezentare greşită de către cel ce săvârşeşte o faptă prevăzută de legea

penală a semnelor de fapt şi juridice ori a trăsăturilor faptei comise şi urmărilor acesteia, fie ca apreciere incorectă de către persoana care săvârşeşte o infracţiune a conduitei sale, fie ca cunoaşterea greşită de către făptuitor a semnelor obiective şi subiective, care caracterizează fapta comisă drept infracţiune. Sunt şi autori care definesc eroarea ca necunoaşterea sau cunoaşterea greşită de către făptuitor a caracterului şi gradului prejudiciabil al faptei comise şi a ilegalităţii penale a acesteia [3, p. 243-244].

Considerăm că, toate aceste definiţii relevă, destul de complet şi corect, conţinutul noţiunii de eroare, care constă în aprecierea greşită de către cel care săvârşeşte o infracţiune, a conduitei sale şi (sau) a urmărilor produse sau a ilegalităţii penale a acesteia.

Eroarea nu este prevăzută de actualul Cod penal al Republicii Moldova, de aceea atributul definirii erorii, precum şi elaborarea regulilor privind influenţa acesteia asupra formei vinovăţiei şi răspunderii penale aparţine ştiinţei dreptului penal.

În acelaşi timp, alte legislaţii penale moderne reglementează în mod explicit eroarea de drept penal, aşa cum este § 15.20 din Codul penal al statului New York, § 16, 17 din Codul penal al Republicii Federale Germania, art. 14 din Codul penal spaniol, art. 122-3 din Codul penal francez, art. 14 din Codul penal al Republicii Bulgaria etc. Astfel, art. 122-3 din Codul penal francez prevede că, nu răspunde penal persoana care a comis fapta, crezând că săvârşeşte un act legitim, fiind în eroare asupra dispoziţiei legale pe care n-a fost în măsură s-o evite. Codul penal italian şi jurisprudenţa italiană admit eroarea de drept penal ori de cite ori ignorarea legii este inevitabilă. Mai mult, unele legislaţii penale conţin două articole, care definesc eroarea de fapt şi eroarea de drept penal. De pildă, §§ 16 şi 17 din Codul penal al Republicii Federale Germania.

Potrivit dispoziţiilor art. 30 din Codul penal al României, nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală săvârşită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoştea existenţa unei stări, situaţii ori împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei; nu constituie circumstanţă agravantă sau element circumstanţial agravant starea, situaţia ori împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârşirii infracţiunii; nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârşită ca urmare a necunoaşterii sau cunoaşterii greşite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată.

Aşadar, prin reglementarea erorii în legea penală sunt stabilite condiţiile înlăturării sau atenuării răspunderii penale. Eroarea este cuprinsă de semnele laturii subiective ale infracţiunii, determinând, astfel, caracterul şi conţinutul

proceselor intelective şi volitive. „Eroarea influenţează direct factorul intelectiv al vinovăţiei şi indirect pe cel volitiv” [4, p. 259].

În cazul erorii, făptuitorul, deşi are capacitate psihică, în momentul săvârşirii unei fapte îşi reprezintă greşit realitatea, deoarece nu cunoaşte anumite stări, situaţii sau împrejurări existente la momentul respectiv ori le cunoaşte greşit sau deformat, astfel încât, în ambele situaţii, există o discordanţă între realitatea obiectivă şi imaginea pe care şi-o face acea persoană despre realitate. Deci, în atare situaţie, „făptuitorul are capacitatea psihofizică normală, dar voinţa şi conştiinţa lui s-au format pe date greşite ale realităţii” [5, p. 209]. Făptuitorul, dispune de toate facultăţile psihice care îi permit să înţeleagă şi să-şi dirijeze actele sale de conduită, sub influenţa erorii această capacitate psihică poate deveni ineficientă, ducând la lipsa de vinovăţie a persoanei. Eroarea afectează, deci, factorii vinovăţiei şi înlătură trăsătura esenţială a infracţiunii, care are în vedere capacitatea făptuitorului de a cunoaşte şi a voi săvârşirea faptei prevăzute de legea penală şi rezultatele ei. Eroarea este acea cauză care înlătură vinovăţia şi, respectiv, caracterul penal al faptei. În acest sens, Statutul Curţii Penale Internaţionale, adoptat la Roma la 17 iulie 1998, prevede în art. 32 că o eroare de drept penal poate fi motiv de exonerare de răspundere penală, dacă face să dispară elementul psihologic al infracţiunii.

Dar eroarea nu trebuie confundată cu îndoiala, întrucât cel care are o îndoială în legătură cu realitatea nu trebuie să acţioneze dacă nu o cunoaşte, în caz contrar fapta îi este imputabilă, fiind comisă cu intenţie indirectă. Eroarea nu trebuie confundată nici cu nepriceperea, modalitate a imprudenţei cu care acţionează cei care nu cunosc realitatea în care activează sau au insuficiente cunoştinţe în legătură cu aceasta, deşi puteau şi trebuiau să le cunoască (neglijenţa penală) [6, p. 269].

În literatura penală se face distincţia între mai multe feluri de eroare, după diferite criterii. Astfel, unii autori fac distincţie între diferite feluri de eroare în raport cu: a) pericolul social al faptei; b) circumstanţele care sunt elemente ale componenţei infracţiunii; c) factorii juridici (eroarea de drept) [7, p. 17].

Alţi autori [8, p. 262; 9, p. 265; 10, p. 218-219; 11, p. 210-212] clasifică eroarea folosindu-se următoarele criterii:

a) după obiectul asupra căruia poartă eroarea (eroarea de drept şi eroarea de fapt);

b) în funcţie de efectele juridice se face deosebirea între eroarea principală (poartă asupra unui element constitutiv al infracţiunii) şi eroarea secundară (priveşte o circumstanţă agravantă legală);

c) în raport cu factorii care au determinat eroarea putem întîlni o eroare prin necunoaştere (provine în mod obişnuit din lipsă de cultură) sau o eroare prin amăgire (provocată printr-o acţiune de înşelare, exercitată de o persoană asupra altei persoane);

d) după consecinţele ce le poate avea, eroarea poate fi esenţială (cînd constituie o justificare completă pentru cel aflat în eroare şi exclude vinovăţia acestuia) şi neesenţială (când este privită doar ca scuză pentru cel aflat în eroare, iar în ceea ce priveşte vinovăţia, apare ca o circumstanţă atenuantă);

e) după posibilitatea de evitare, eroarea poate fi de neînlăturat sau invincibilă (când se datorează completei necunoaşteri a realităţii şi care nu ar fi putut fi înlăturată, oricâtă diligenţă ar fi depus făptuitorul) şi înlăturabilă sau vincibilă (când cel aflat în eroare ar fi putut să o înlăture dacă ar fi fost mai diligent);

f) potrivit criteriului vinovăţiei, se face deosebirea între eroarea cu vinovăţie şi eroarea fără vinovăţie.

Este vădit că, cercetarea erorii sub aspectul criteriilor de clasificare a acesteia, reprezintă un interes ştiinţific deosebit. Totodată, la ora actuală, o clasificare unanim acceptată care ar avea o importanţă nu doar teoretică, ci şi practică, este considerată clasificarea în funcţie de reprezentarea greşită de către făptuitor a anumitor semne ale infracţiunii. Potrivit acestui criteriu, se face distincţie între eroarea de drept şi eroarea de fapt.

Eroarea de drept constă în reprezentarea greşită a unei persoane cu privire la esenţa juridică sau consecinţele juridice ale faptei săvârşite. Cu alte cuvinte, eroarea de drept presupune reprezentarea greşită a unei persoane cu privire la aprecierea faptei sale de către legea penală, aceasta necunoscând sau cunoscând greşit dispoziţiile legale. Totodată, este de precizat, că reprezentarea greşită a faptei ca infracţiune, de către cel care a săvârşit-o, nu influenţează atât asupra aprecierii juridico-penale a acesteia, cît şi asupra calificării infracţiunii.

În doctrina penală se face distincţie între mai multe feluri de eroare de drept sau necunoaştere a legii. Eroarea de drept se poate manifesta, în primul rând, prin *reprezentarea greşită a unei persoane cu privire la caracterul infracţional sau non-infracţional al faptei sale*.

Astfel, persoana consideră că, fapta săvârşită de dânsa este o infracţiune, însă, în realitate, fapta respectivă nu este prevăzută de legea penală. În acest caz, persoana nu va fi supusă răspunderii penale, întrucât nu a comis o infracţiune, adică fapta acesteia nu este prevăzută de legea penală, fiind lipsită de trăsătura esenţială a infracţiunii.

În altă situaţie, dimpotrivă, persoana consideră greşit că acţiunile sau

inacțiunile sale nu constituie o infracțiune, însă, în realitate, această faptă este o infracțiune prevăzută de legea penală. În atare situație, persoana va fi supusă răspunderii penale potrivit principiului că, nu se poate invoca necunoașterea legii, fiindcă nimeni nu poate fi presupus că o ignoră (*nemo censetur legem ingnorare*), adică necunoașterea legii nu exonerează de răspundere. De regulă, așa și este, dar, sunt și alte situații, în care persoana care a încălcat norma de drept penal, nu doar nu cunoștea nimic despre existența ei, dar nici nu putea să cunoască în acele condiții, în care aceasta se afla în momentul încălcării interdicției respective. În astfel de cazuri, lipsește vinovăția făptuitorului și, respectiv răspunderea penală.

Altă modalitate a erorii de drept constă în *reprezentarea greșită a persoanei cu privire la încadrarea juridică a faptei sale*. Spre exemplu, B. nedorind cu bună știință să achite costul călătoriei cu taximetrul, considera că în așa fel el comite o escrocherie, însă, în realitate acțiunile sale nu reprezintă o sustragere, ci cauzare a daunelor materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere. În astfel de cazuri, persoana vinovată va fi supusă răspunderii pentru acea infracțiune, care a fost săvârșită în realitate.

În fine, eroarea de drept poate consta și în *reprezentarea greșită a unei persoane cu privire la categoria și cuantumul pedepsei* ce poate fi stabilită pentru fapta săvârșită. O astfel de eroare nu influențează asupra răspunderii penale, întrucât categoria și cuantumul pedepsei se află în afara limitelor laturii subiective.

Așadar, eroarea de drept a persoanei, care a comis o infracțiune, nu influențează nici asupra *calificării*, nici asupra *categoriei* și *cuantumului pedepsei*, întrucât răspunderea survine indiferent de părerea vinovatului. În același timp, în unele legislații penale eroarea de drept este considerată ca cauză care exclude sau atenuează răspunderea. Așa de exemplu, § 17 „Eroarea asupra interdicției” din Codul penal al Republicii Federale Germania prevede că, nu este vinovată persoana care a comis fapta ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia, dacă ea nu a putut evita eroarea data. Dacă persoana a putut evita această eroare, pedeapsa poate fi atenuată.

Acest aspect a fost avut în vedere și de legiuitorul roman când a prevăzut în art. 30 alin. (5) Cod penal că, eroarea asupra caracterului ilicit al faptei înlătură imputabilitatea, însă numai atunci când este *invincibilă*. În situațiile în care această eroare este culpabilă ea poate fi valorificată doar ca o circumstanță atenuantă judiciară. Astfel, „pentru a putea fi invocată eroarea de drept este necesar ca în momentul săvârșirii faptei și pe tot parcursul executării acesteia,

făptuitorul să se fi aflat într-o eroare invincibilă asupra normei juridice. Caracterul evitabil sau inevitabil al erorii va trebui apreciat de la caz la caz, în raport cu specificul normei de drept penal, de gradul de cultură al făptuitorului şi experienţa sa socială, de condiţiile concrete în care a fost săvârşită fapta, de bună credinţă a făptuitorului etc.” [9, p. 276].

Eroarea de fapt constă în reprezentarea greşită de către făptuitor, în momentul comiterii faptei, a unor circumstanţe de fapt care reprezintă semnele obiective ale componenţei infracţiunii respective şi determină caracterul infracţiunii şi gradul prejudiciabil al acesteia [12, p. 90]. Precizăm că, eroarea de fapt constă în aprecierea greşită de către făptuitor a circumstanţelor de fapt, care se referă, de regulă, la două elemente ale componenţei infracţiunii: obiect şi latura obiectivă.

În unele cazuri, eroarea de fapt influenţează asupra aprecierii juridico-penale a faptei săvârşite şi calificării infracţiunii, iar în alte cazuri - nu influenţează. În cazul în care eroarea de fapt influenţează asupra calificării infracţiunii, de regulă, fapta săvârşită este calificată ca tentativă la acea infracţiune spre comiterea căreia a fost îndreptată intenţia persoanei vinovate. Deci, în cazul erorii de fapt, răspunderea persoanei vinovate este determinată de îndreptarea intenţiei acesteia.

În funcţie de conţinutul reprezentărilor greşite, adică de obiectul perceperii şi aprecierii incorecte, în doctrina penală se face distincţia între mai multe feluri de eroare de fapt: a) eroare în obiectul infracţiunii; b) eroare în caracterul acţiunii sau inacţiunii; c) eroare în urmările prejudiciabile; d) eroare în dezvoltarea legăturii de cauzalitate; d) eroare în circumstanţele care agravează răspunderea [13, p. 187]. În literatura penală a fost exprimată opinia că, în afară de felurile enumerate, se disting şi alte modalităţi de sine stătătoare ale erorii de fapt cum ar fi eroare în obiectul material al infracţiunii, eroare în persoana victimei, eroare în modul şi mijloacele de comitere a infracţiunii [14, p. 54]. Considerăm însă că, evidenţierea unor astfel de modalităţi ale erorii de fapt este insuficient justificată, întrucât acestea fie reprezintă variante ale erorii în obiectul sau în latura obiectivă a infracţiunii, fie în general nu au importanţă pentru răspunderea penală.

Eroarea în obiectul infracţiunii constă în reprezentarea greşită a unei persoane, care săvârşeşte o infracţiune, cu privire la conţinutul obiectului ce reprezintă elementul obligatoriu al componenţei infracţiunii respective. Cu alte cuvinte, făptuitorul, în momentul săvârşirii unei fapte, îşi reprezintă greşit căror anume relaţii apărate de legea penală li se aduce atingere.

Astfel, persoana care intenţiona să sustragă dintr-un depozit farmaceutic preparate narcotice, în realitate sustrage medicamente ce nu conţin substanţe narcotice. Prin urmare, această persoană considera, că prin săvârşirea faptei aduce atingere unui obiect, însă, în realitate, din greşeală, este vătămat alt obiect. În astfel de cazuri, acţiunile sunt încadrate juridic în funcţie de îndreptarea intenţiei, dar, odată ce obiectul cuprins de intenţia făptuitorului, în realitate, nu a fost lezat, fapta trebuie calificată ca tentativă de sustragere a drogurilor (art. 27 şi art. 217^4 Cod penal). Această variantă a erorii în obiectul infracţiunii este posibilă doar în cazul unei intenţii directe determinate, când făptuitorul cunoaşte exact acea relaţie socială, ocrotită de legea penală, împotriva căreia se îndreaptă fapta sa, deci obiectul infracţiunii.

O altă variantă a erorii în obiectul infracţiunii reprezintă necunoaşterea circumstanţelor care schimbă semnificaţia socială şi juridică a obiectului apărat de legea penală. Astfel, gravitatea victimei în cazul omorului intenţionat sau minoratul victimei în cazul violului sporesc pericolul social al infracţiunilor respective şi servesc drept semne calificante. Această variantă a erorii în obiectul infracţiunii influenţează asupra calificării infracţiunilor sub două aspecte [12, p. 92]. Dacă făptuitorul nu cunoaşte despre existenţa unor astfel de circumstanţe, deşi, în realitate ele există, atunci infracţiunea va fi calificată ca fiind săvârşită fără circumstanţe agravante. Dacă, însă, făptuitorul are o presupunere greşită că există o astfel de circumstanţă agravantă, atunci fapta trebuie calificată ca tentativă de infracţiune în prezenţa acestei circumstanţe agravante. Spre exemplu, dacă făptuitorul, în momentul săvârşirii violului era convins, din greşeală, că victima este minoră, însă, în realitate aceasta atinsese majoratul, atunci, în conformitate cu îndreptarea intenţiei, persoana vinovată va răspunde pentru tentativă de viol asupra unui minor.

Aşadar, în cazul erorii în obiectul infracţiunii se ţine cont de îndreptarea intenţiei făptuitorului - pe de o parte, şi vătămarea altui obiect în realitate - pe de altă parte.

Eroarea în obiectul infracţiunii nu trebuie confundată cu eroarea în obiectul material şi eroarea în persoana victimei.

În cazul *erorii în obiectul material al infracţiunii*, făptuitorul, prin săvârşirea faptei, aduce atingere acelei relaţii sociale pe care intenţiona s-o lezeze, însă, se află în eroare în privinţa obiectului material. Astfel, acţiunea infracţională se îndreaptă nu asupra acelui bun material pe care intenţiona să-l sustragă făptuitorul, dar asupra altui bun material. Spre exemplu, intenţionând să comită o sustragere pe ascuns, la vila proprietarului A, făptuitorul, din eroare, pătrunde în vila vecină care aparţinea lui M de unde sustrage lucruri de

preţ. Acest tip de eroare nu se referă la circumstanţe care pot fi private ca semne ale componenţei infracţiunii respective şi, de aceea, nu influenţează asupra formei vinovăţiei, calificării sau răspunderii penale [13, p. 189].

Totodată, eroarea în obiectul material al infracţiunii, care este un semn obligatoriu al componenţei acesteia, influenţează asupra calificării faptei săvârşite, de regulă, când obiectul material se caracterizează prin însuşiri speciale cum ar fi droguri, arme, substanţe explozive etc. În atare situaţie, ca şi în cazul erorii în obiectul juridic al infracţiunii, răspunderea penală survine în funcţie de îndreptarea intenţiei făptuitorului. Mai mult, eroarea în obiectul material poate afecta şi semnele calificative ale acestuia, spre exemplu, valoarea bunului material [2, p. 353].

Eroarea în persoana victimei există când făptuitorul intenţionând să producă daune unei persoane, din eroare, prejudiciază o altă persoană. În atare situaţii, ca şi în cazul erorii în obiectul material când acesta nu este semn obligatoriu al componenţei, reprezentarea greşită a făptuitorului nu se referă la împrejurări care sunt privite ca semne ale componenţei infracţiunii respective. În ambele cazuri, făptuitorul, prin săvârşirea faptei, vatămă anume acel obiect juridic pe care intenţiona să-l lezeze, de aceea eroarea nu are nici o influenţă nici asupra calificării infracţiunii, nici asupra răspunderii penale, dacă, desigur, prin schimbarea persoanei victimei nu se substituie obiectul juridic al infracţiunii.

Eroarea de fapt poate afecta şi semnele care caracterizează latura obiectivă a infracţiunii. Înainte de toate, se are în vedere eroarea în caracterul acţiunii sau inacţiunii săvârşite.

Eroarea în caracterul acţiunii sau inacţiunii săvârşite poate fi de două feluri.

În primul rând, făptuitorul consideră greşit că, acţiunile (inacţiunile) sale sunt legale şi, respectiv, nu-şi dă seama de caracterul socialmente periculos al acestora, deşi, fapta săvârşită de el este prevăzută de legea penală. Spre exemplu, persoana este sigură că efectuează o achitare cu bani adevăraţi, aceştia fiind însă falşi. O astfel de eroare înlătură intenţia, iar dacă fapta este considerată infracţiune doar în cazul comiterii acesteia cu intenţie, atunci exclude şi răspunderea penală. Dacă, însă, fapta este considerată infracţiune şi în cazul comiterii acesteia din imprudenţă, atunci, în cazul necunoaşterii caracterului ei prejudiciabil, răspunderea pentru infracţiunea din imprudenţă survine doar cu condiţia că, făptuitorul trebuia şi putea să-şi dea seama de caracterul periculos al acţiunii sau inacţiunii sale şi să prevadă urmările prejudiciabile ale ei.

În al doilea rând, făptuitorul consideră că acțiunea sau inacțiunea sa este prejudiciabilă, însă, în realitate aceasta nu constituie o infracțiune. O astfel de eroare nu influențează asupra formei vinovăției, fapta rămânând intenționată, iar răspunderea survine nu pentru o infracțiune consumată ci pentru tentativă de infracțiune, întrucât făptuitorul și-a realizat intenția de a săvârși o infracțiune concretă. Spre exemplu, punerea în circulație a valutei străine, pe care făptuitorul, din greșeală, o consideră falsă, constituie tentativă de punere în circulație a semnelor bănești false (art. 27 și art. 236 alin. (1) Cod penal).

Dacă latura obiectivă a infracțiunii este caracterizată în lege prin astfel de semne ca modul, locul, împrejurările sau timpul comiterii faptei, atunci eroarea în privința acestor semne reprezintă variante ale erorii în caracterul faptei săvârșite. În acest caz, calificarea infracțiunii este determinată de conținutul și îndreptarea intenției făptuitorului. Așa de exemplu, dacă făptuitorul consideră că a sustras pe ascuns bunurile altei persoane, neștiind că acțiunile sale sunt urmărite de persoane terțe, el va fi supus răspunderii nu pentru jaf ci pentru furt.

Eroarea în urmările prejudiciabile constă în reprezentarea greșită a făptuitorului, în momentul comiterii faptei, a caracteristicilor cantitative sau calitative ale urmărilor periculoase. Potrivit unor autori eroarea în urmările prejudiciabile nu reprezintă o modalitate de sine stătătoare a erorii de fapt, fiind cuprinsă de eroarea în dezvoltarea legăturii de cauzalitate [15, p. 209].

Eroarea în calitatea, adică în caracterul urmării prejudiciabile, poate consta în neprevederea unui rezultat care în realitate s-a produs și, dimpotrivă, în prevederea unei urmări care nu s-a produs. În primul caz, eroarea exclude răspunderea pentru o infracțiune săvârșită cu intenție, dar este posibilă răspunderea pentru producerea din imprudență a urmării dăunătoare, dacă făptuitorul trebuia și putea să o prevadă. În cel de-al doilea caz, răspunderea poate surveni pentru tentativă de infracțiune (dacă se constată existența intenției directe).

Eroarea privind caracteristicile cantitative ale urmării constă în reprezentarea greșită a făptuitorului cu privire la gradul prejudiciabil al urmării produse prin fapta săvârșită. În realitate, urmarea produsă poate fi fie mai gravă, fie mai puțin gravă comparativ cu urmarea presupusă de către făptuitor. De regulă, reprezentarea greșită a făptuitorului cu privire la caracteristicile cantitative ale urmării nu influențează nici asupra formei vinovăției, nici asupra calificării infracțiunii, dacă eroarea respectivă nu depășește limitele stabilite de legiuitor. Astfel, potrivit art. 126 alin. (1) Cod penal, se consideră proporții mari valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primate, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate,

trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depăşeşte 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârşirii faptei. Orice valoare a pagubei pricinuite, ce depăşeşte 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, este considerată de proporţii mari şi nu are influenţă asupra calificării în condiţiile în care este cuprinsă de intenţia făptuitorului. Totodată, dacă intenţia făptuitorului a fost îndreptată nemijlocit spre săvârşirea unei sustrageri în proporţii mari, iar în realitate valoarea rezultatului obţinut era mai mică, fapta săvârşită va fi calificată ca tentativă de sustragere în proporţii mari, întrucât aceasta nu şi-a produs efectul din cauze independente de voinţa făptuitorului.

Eroarea în dezvoltarea legăturii de cauzalitate constă în reprezentarea greşită a făptuitorului cu privire la legătura cauzală între acţiunea sau inacţiunea săvârşită şi urmarea periculoasă produsă. Astfel, C intenţionând să se răfuie cu B, l-a urmărit într-un loc ascuns şi l-a lovit cu un ciocan în cap. Presupunând, că B a decedat şi dorind să ascundă această infracţiune, C a legat de picioarele acestuia o greutate şi l-a aruncat în râu. Însă, B era încă viu şi, potrivit raportului de expertiză, a decedat ca urmare a înecului. În acest caz, urmarea a fost produsă nu de acele acţiuni, care au fost săvârşite de către făptuitor în scopul privării de viaţă a victimei, ci altora, îndreptate spre tăinuirea infracţiunii. Răspunderea, în astfel de cazuri, survine în temeiul a două articole: pentru tentativă de omor intenţionat (art. 27 şi art. 145 Cod penal) şi pentru lipsirea de viaţă din imprudenţă (art. 149 Cod penal).

Eroarea în dezvoltarea legăturii de cauzalitate nu influenţează asupra formei vinovăţiei şi, respectiv, nici asupra încadrării juridice a faptei, dacă în urma acţiunii sau inacţiunii săvârşite a fost produs un astfel de rezultat, care era cuprins de intenţia făptuitorului.

Ca variantă a erorii în dezvoltarea legăturii de cauzalitate, este considerate abaterea acţiunii sau deviere în acţiune [3, p. 281], când din cauze independente de voinţa făptuitorului, sunt pricinuite pagube nu acelei persoane, spre care a fost îndreptată acţiunea. Spre exemplu, D ţinteşte şi trage din armă în E care mergea pe stradă împreună cu amicul său, însă E, în momentul împuşcăturii, s-a împiedicat şi a căzut, glontele nimerind în amicul său, pricinuindu-I vătămări grave în urma cărora a decedat. Acţiunile lui D vor fi calificate în temeiul a două articole: tentativă de omor intenţionat a lui E (art. 27 şi art. 145 Cod penal) şi lipsire de viaţă din imprudenţă (art. 149 Cod penal). Totodată, în literatura penală a fost exprimată opinia că, abaterea acţiunii nu

este o variantă a erorii în dezvoltarea legăturii de cauzalitate, dar trebuie atribuită la cazurile care sunt similare erorii de fapt [16, p. 166].

Eroarea în semnele calificative (circumstanţele agravante) ale infracţiunii constă în reprezentarea greşită a făptuitorului fie cu privire la lipsa unor astfel de circumstanţe când, în realitate, ele există, fie cu privire la existenţa acestora când, în realitate, ele lipsesc. Reprezentarea greşită cu privire la lipsa semnelor calificative când, în realitate, ele există, exclude încadrarea faptei comise în componenţa calificată a infracţiunii respective, întrucât aceste semne nu sunt cuprinse de conştiinţa făptuitorului. În acest caz, persoana vinovată va răspunde pentru o infracţiune consumată fără semne calificative. În acelaşi timp, când făptuitorul consideră greşit că săvârşeşte o infracţiune cu semne calificative care, în realitate lipsesc, fapta acestuia trebuie calificată ca tentativă de infracţiune cu semne calificative [3, p. 275; 13, p. 193].

Unii autori [14, p. 54; 15, p. 210-211; 17, p. 205-206] evidenţiază eroarea în mijloacele de săvârşire a infracţiunii ca modalitate de sine stătătoare a erorii de fapt.

Eroarea în mijloacele de săvârşire a infracţiunii există când făptuitorul, din greşeală foloseşte, altele decât cele prevăzute mijloace de comitere a infracţiunii. Eroarea în mijloace este posibilă în următoarele situaţii.

În primul rând, făptuitorul, din greşeală, foloseşte alte mijloace, dar care sunt, de asemenea, potrivite pentru obţinerea rezultatului infracţional. Această modalitate a erorii în mijloace nu influenţează asupra calificării faptei. Fapta comisă se califică ca infracţiune consumată, dacă este realizată latura obiectivă a componenţei infracţiunii respective, potrivit îndreptării intenţiei făptuitorului.

În al doilea rând, pentru comiterea infracţiunii, făptuitorul foloseşte mijloace, puterea cărora, din greşeală, o consideră redusă. În atare situaţie, dacă au fost produse urmări mai grave comparativ cu acele prevăzute de către făptuitor, atunci fapta va fi calificată ca infracţiune săvârşită din imprudenţă, întrucât subiectul deşi nu a prevăzut urmarea survenită în realitate, trebuia şi putea să o prevadă.

În al treilea rând, pentru săvârşirea infracţiunii, făptuitorul foloseşte din eroare mijloace improprii în cazul concret, care le considera utile (potrivite). În astfel de situaţii, fapta săvârşită va fi calificată ca tentativă de infracţiune potrivit îndreptării intenţiei subiectului. Spre exemplu, C hotărând, din motive de răzbunare, să-l omoare pe D, a ţintit arma spre acesta şi a apăsat pe trăgaci, dar împuşcătura nu s-a produs, fiind defectat mecanismul de dare a focului al armei. C va fi tras la răspundere pentru tentativă de omor intenţionat, întrucât mijlocul folosit în acest scop, este impropriu doar pentru cazul concret.

În al patrulea rând, pentru comiterea infracţiunii, făptuitorul din eroare foloseşte mijloace care, în genere, nu sunt utile în acest sens. Aşa de exemplu, în scopul privării de viaţă a altei persoane sunt folosite vrăjile, descântecele, deocheturile şi alte astfel de mijloace care, sunt folosite în virtutea ignoranţei, inculturii sau superstiţiilor vădite ale subiectului. În astfel de cazuri, persoana nu va fi supusă răspunderii penale.

De asemenea, sunt apreciate potrivit regulilor erorii de fapt, cazurile de legitimă apărare putativă sau imaginară, stare de extremă necesitate putativă, precum şi altor împrejurări fictive, dacă sunt posibile, care înlătură caracterul penal al faptei.

Aşadar, precizăm, că în teoria dreptului penal există multiple puncte de vedere privitoare la noţiunea, felurile erorii şi calificarea faptelor prejudiciabile în cazul erorii de drept sau de fapt, ce inevitabil se răsfrânge asupra practicii de aplicare a normelor de drept. De aceea, considerăm necesar introducerea în actualul Cod penal a unei norme care ar stabili trăsăturile (semnele) erorii de drept şi de fapt, precum şi regulile calificării în cazul existenţei acestora, aşa cum s-a procedat în legislaţiile penale ale multor state.

Referinţe:

1. Dicţionarul explicativ al limbii române. Ed. a II-a. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p.
2. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении. Под редакции Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. Москва: ЗЕРЦАЛО, 1999. 592 p.
3. ЯКУНИН, В. А. Субьективное вменение и его значение в уголовном праве. Тольятти: ТолПИ, 1998. 296 p.
4. GRAMA, M., BOTNARU, S., ŞAVGA, A., GROSU, V. Drept penal. Partea generală, vol. I. Chişinău: S. n., 2012. 328 p.
5. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. Drept penal român. Partea generală. Ediția a IV-a. Bucureşti: Universul Juridic, 2022. 557 p.
6. PĂVĂLEANU, V. Drept penal general. Conform noului Cod penal. Bucureşti: Universul Juridic, 2012. 503 p.
7. КИРИЧЕНКО, В. Ф. Значение ошибки по советскому уголовному праву. Москва: Издательство АН СССР, 1952. 96 p.
8. DONGOROZ, V. şi colab., Explicaţii teoretice ale Codului penal român, vol. I. Partea generală. Bucureşti: Editura Academiei, 1969. 436 p.
9. PASCA, V. Eroarea, în Explicaţii preliminare ale noului Cod penal. Vol. I. Bucureşti: Universul Juridic, 2010. 554 p.

10. BOROI, Al. Drept penal. Partea generală. Bucureşti: Editura C.H. Beck, 2006. 372 p.
11. ДАГЕЛЬ, П. С., КОТОВ, Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 244 p.
12. РАРОГ, А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. Москва: ООО «Профобразование», 2001. 135 p.
13. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть. / Под ред. А. И. РАРОГА. Москва: ЮРИСТЪ, 2004. 495 p.
14. ЯКУШИН, В. А. Ошибка и её уголовно-правовое значение. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. 215 p.
15. Уголовное право. Общая часть. Отв. ред. И. Я. КОЗАЧЕНКО и З. А. НЕЗНАМОВА. Москва: Издательская группа ИНФРА*М-НОРМА, 1998. 516 p.
16. Российское уголовное право. Общая часть. Под ред. КУДРЯВЦЕВА В.Н. и НАУМОВА А.В. Москва: Спарк, 1997. 454 p.
17. Уголовное право России. Общая часть. 2-е изд. Под ред. В. П. РЕВИНА. Москва: ЮСТИЦИНФОРМ, 2010. 496 p.